

hi100rky

Nevzdávať sa!

1952 – 1968

Pri sledovaní histórie saleziánov na Slovensku je nevyhnutné spomenúť, ako sa nevzdávali, i keď boli prenasledovaní, mučení a súdení komunistickou totalitou. Odhalí sa tým niečo veľmi cenné, čo majú synovia dona Bosca zakódované vo svojom duchu: **nevzdávať sa, vydržať!**

Brutálne postupy

Pri vstupe do dnešnej témy musíme vnímať kontext doby. Preto sa ešte trochu venujme tomu, ako komunisti začali budovať „**pozemský raj**“. Ich falošná lákavá vízia raja strhla masy. Cirkev im pripomenula, že podľa ich návodu tam veru nedôjdeme. Keďže im v tejto ich pochabej vízii prekážala, hneď ju od získania moci v roku 1948 začali prenasledovať.

Komunisti chceli vládnuť nad celým človekom a pôsobenie Cirkvi im v tom bránilo. Preto **generálny tajomník KSČ Klement Gottwald** (1896 – 1953) už v júni 1948 vykrikoval: „*Preč od Ríma, smerom k národnej cirkvi! Je nutné cirkev neutralizovať a dostať ju do svojich rúk tak, aby slúžila režimu.*“

Komunisti isto poznali Sväté písmo a jeho výrok: „*Udriem pastiera a stádo oviec sa rozpráchni,*“ (porov. Mt 26, 31) lebo zaútočili na cirkevnú vrchnosť a niektorých biskupov a predstavených reholí pozatvárali. **Označili ich za zločincov.** Tak „testovali“, čo všetko si môžu dovoliť.

Potom sa rozhodli odtrhnúť veriacich od biskupov i od Ríma a vytvoriť národnú cirkev. K tomu spustili „pseudo“ **Katolícku akciu**. Pár kňazov dokonca v tejto záležitosti s komunistami spolupracovalo.

Zatváranie verných kňazov

Komunisti na podporu svojej *Katolíckej akcie* v júni 1949 napísali list, na ktorý biskupi zareagovali iným listom. V ňom tieto aktivity ostro odsúdili a upozornili, že kto sa dá „do partie“ s komunistami, hrozí mu exkomunikácia. List mal byť prečítaný **vo všetkých kostoloch Slovenska**, preto štátna bezpečnosť (ŠtB – „eštebé“) po ňom začala poľovať. A kňazov, ktorí list biskupov prečítali, brali do basy.

Všetko riadila päťica komunistov – išlo o akúsi komunistickú obdobu konferencie biskupov. Zatváranie nadobudlo také rozmery, že Zdeněk Fierlinger – jeden z „päťice“, musel svojim partajníkom zaveliť, aby zatváranie kňazov spomalili. Dôvod? „*Nemáme ich kde väzniť a hrozí všeobecná vzburá veriacich.*“

Don Ernest Macák (1920 – 2016) prečítal pastiersky list biskupov v Hodoch pri Galante a tajní na neho hneď „nabehli“. Utielol cez kukuricu, ktorá rástla za saleziánskym domom. Keď prišiel k donovi Bokorovi na Miletičovu ulicu v Bratislave, pýtal sa: „*Čo teraz? Čo mám robiť? Ako mám ďalej postupovať?*“ Inšpektor mu odporučil: „*Vo Vysokej na Morave chýba kňaz. Upovedomím dekana a na čas tam môžeš pôsobiť.*“ Don Macák tam išiel a zistil, že cez neďalekú rieku Moravu by sa dalo utiecť na slobodu do Talianska medzi bratov saleziánov.

Akcia K a Akcia R

Tá prvá sa dotýkala **mužských rehoľných kláštorov**, do ktorých v noci z 13. na 14. apríla 1950 vtrhli policajti, milície, psiská a ozbrojené komandá komunistickej moci. Týmto zásahom bolo v Slovenskej časti Československej republiky zlikvidovaných 76 kláštorov a rehoľných domov, v ktorých žilo asi 1 200 rehoľníkov.

Tá druhá, **Akcia R**, smerovala proti rehoľníckam a bola spustená koncom augusta. V tomto „hrdinskom ťažení komunistov“ proti bezbranným sestrám bolo zlikvidovaných takmer 140 kláštorov a rehoľných domov, pričom približne 2 000 rehoľných sestier bolo sústredených a internovaných na nových miestach. Väčšinou išlo o odľahlé kúty v republike. Aby nepokazili mládež a národ. Ale zaháľať ich nenechali. Hneď ich poslali na povinné práce.

A ako sa dotkol tento zásah totality slovenských saleziánov? Pred Akciou K mala Saleziánska spoločnosť na Slovensku 14 rehoľných domov a 288 členov (84 kňazov, 40 bohoslovcov, 86 klerikov na pedagogickej praxi, 53 koadjutorov – laikov a 25 novicov). **A zrazu bolo všetko rozprášené a v ruinách.**

Proces Zeman a spol.

Vernosť Bohu a láska k mladým hnala saleziánov do záchrany toho, čo sa dalo. Na prvom mieste boli povolania. Zmenila sa situácia, čo urobia saleziáni? Zostanú verní rehoľným sľubom? **Vydržia v konaní dobra?** Niektorí ako don Fabera, Taliga, Hrdý boli za hranicami a pripravovali podmienky na prijatie spolubratov.

Iní ako Macák, Zeman, Reves, Vagáč, Sandtner začali s **výpravami spolubratov za hranice**. Ďalšia časť spolubratov sa dostala do pastoračie – pôsobili ako farári rozosiati na rôznych miestach po Slovensku. Avšak všetci boli v hľadáčku štátnej bezpečnosti. A nasledovalo toto...

Don Titus a jeho partia spustili výpravy na prevádzanie spolubratov za hranice republiky. Prvé dve sa vydarili, tretia nie. Skupina okolo dona Titusa bola pochytná a jej členom boli v procese **Zeman a spol.** vynesené vysoké tresty. Don Zeman očakával trest smrti, ale komunisti nechceli, aby vznikli novodobí mučeníci, a preto dostal „iba“ 25 rokov väzenia.

Vieme, že si odsedel 13 rokov a po prepustení z väzenia mal zničené zdravie. Na následky mučenia zomrel. Z krásneho mladého muža zostala troska. Avšak je obdivuhodné, ako sa on a títo hrdinovia pod tlakom totality nevzdali a zostali **verní Bohu i Cirkvi**.

Proces *Paulen a spol.*

Z výsluchu účastníkov tretej výpravy vyšlo najavo, že mnohí sa skrývali v Šenkviaciach, kde v tom čase pôsobil ako farár **vdp. Alfonz Paulen** (1913 – 1954). Tento výnimočný kňaz bol bratrancom saleziána dona Antona Vácvala (1908 – 2000) a prijal k sebe za kaplána dona Titusa.

On a jeho farníci pomáhali pri prenasledovaní donovi Tiklovi a iným saleziánom. Po odhalení ich činnosti si po nich prišli „komouši“ v dlhých kabátoch a s krvavými očami. Vdp. Paulen práve vtedy na fare nebol. Jeho farníci za ním zabehli a vystríhali ho: „*Duchovný otče, akísi chlapi vás čakajú na fare, nechodte tam. Zdúchnite!*“ No on s pokojom odpovedal: „*Prečo by som mal utekať? Nič zlé som neurobil.*“ Ale podľa komunistov urobil a veľmi veľa – pomáhal blížnemu.

V procese ***Paulen a spol.*** jeho i tých, ktorí pomáhali donovi Titusovi a ostatným saleziánom, odsúdili na vysoké tresty. Vdp. Alfonz Paulen vo väzení na následky mučenia zomrel. Od detstva mal už problémy s ľadvinami a vo väzení ho hodili na mesiac do betónovej korekcie. Tam dostal zápal močových ciest a strašne trpel.

Na jeho krik a naliehanie ho doniesli na celu, ale bolesť neprestávala. Večer ho don Titus niesol na ošetrovňu a tu mu vdp. Paulen povedal: „*Pôvodne som sa chcel stať jezuitom, ale s vami saleziánmi som prežil toľko vecí, že by som sa rád stal jedným z vás – saleziánom. Mohol by som zložiť u teba rehoľné sľuby?*“ I stalo sa. U niekoho síce vznikla pochybnosť, či tieto sľuby boli platné, ale ako sa neskôr vyjadril provinciál don Andrej Dermek: „*Išlo o mimoriadne časy a tie si vyžadovali mimoriadne riešenia. Vdp. Paulen sa saleziánom stal.*“

Na druhý deň ho v sanitke odviezli do nemocnice. Ale cesta, ktorá bežne trvala dve hodiny, sa lajdáctvom šoféra premenila na osemhodinovú túru. Vraj sa hociakde zastavil a vybavoval svoje veci. Don Paulen mal obrovské bolesti, keďže ho chytil ľadvinový záchvat. Do nemocnice v Brne ho priviezli až o 16. 00 a už mŕtveho. V súčasnosti sa uvažuje o jeho blahorečení.

Proces *Vagač a spol.*

Don Viliam Vagač (1889 – 1970) bol jeden z prvých saleziánov v Šaštíne, ten ktorý sa po splnení úloh na Slovensku vybral na misie do Brazílie. Pobudol tam pätnásť rokov a v roku 1947 sa vrátil späť. Ešte vládol pracovať, preto sa stal duchovným v Bratislavskej štátnej nemocnici. V nej sa v tom čase na srdce liečil aj don Sandtner. A aj oni mali prsty v útekoch spolubratov. Do záležitosti bola tiež vtiahnutá **sr. Zdenka Schelingová** (1916 – 1955), ktorá tu pôsobila ako zdravotná sestra.

Vdp. Štefana Košťala (1913 – 2003), účastníka tretej Titusovej výpravy, pri výsluchu tak zbili, že nemohol ísť ani pred súd. Preto ho priviezli do nemocnice, aby sa zotavil. Deň, noc ho strážil policajt, ktorý raz povedal Zdenke: „*Sestra, nestarajte sa oň až tak vzorne. Aj tak ho zastrelia, alebo ho pošlú na Sibír.*“ Keď to Zdenka počula, rozhodla sa mu pomôcť k úteku. Urobila to za dramatických okolností, kedy uspala strážnika práškom do čaju.

Štátna bezpečnosť ju z toho podozrievala, ale chceli ju prichytiť priamo pri čine. Preto jej pripravili pascu! Istý eštebák si získal Zdenkinu dôveru a prezradil jej: „*Aj Sandtner a ďalší saleziáni pôjdu na Sibír. Ale keby sa zohňalo 60-tisíc korún, vedel by som im pomôcť.*“

„*Ale ja peniaze nemám,*“ odpovedala nesmelo Zdenka.

„Ved' áno, ale ide o životy...“ Eštebák sa sprisahanecky poobzeral naľavo i napravo a dodal: „Čas súri. Mám informácie, že ich odvedú už čoskoro. A potom im bude beda! Možno ich aj zastrelia. Toto si chcete zobrať na svedomie?“ prefíkane naliehal eštebák.

Zdenka informovala o situácii dona Sandtnera, ale ten peniaze tiež nemal. Avšak našiel riešenie: „Moja sestra Marta žije v Pezinku. Môže obísť známych a skúsiť peniaze požičať! Skúste sa s ňou spojiť.“ I veru, tak sa stalo.

A keď sestra Zdenka odovzdávala „záchrancovi“ horko-ťažko nazbierané peniaze, zrazu všetko vyšlo najavo. Zo záchrancu sa vykľul provokatér a zloduch. Nabehli policajti a Zdenku, Martu i kňazov zajali. Všetci dostali viac ako desať rokov basy a začala im krížová cesta. Mučenie, ponižovanie, násilie... Zdenku tak drasticky mlátili, že na následky zomrela.

Aj **salezián don Vagač** mal mimoriadnu smolu. Ako sa vraví: „Ten ale vedel, kedy sa vrátiť.“ Po návrate z misii sa nestihol ani dobre rozhliaďnúť a šup s ním do basy. Aj on stihol „zradiť“ vlasť, hoci pätnásť rokov šíril jej dobré meno v cudzine. Jeho výmer bol osemnásť rokov! Štátna vrchnosť mu určila nové „misijné“ pole – väzenie. No ani tu ho nezlomili a nevzdal sa svojich ideálov.

Proces Macák a spol.

V októbri 1950 don Ernest Macák spolu s donom Sucháňom utiekli zo sústredovacieho kláštora v Podolínci. Don Ernest hneď začal niektorým spolubratom pripravovať úteky do zahraničia a všetkým pomáhal **vydržať v povolani**.

On nechcel utiecť a vo svojich spomienkach uvádza: „Organizoval som pre skupinky spolubratov mesačné duchovné obnovy, počas veľkých prázdnin duchovné cvičenia v horách či na iných bezpečných miestach. Spolubratia, ktorým vypršali dočasné sľuby, obnovovali si ich pod mojím vedením, po náležitej príprave a pri duchovných cvičeniach. Učili sa zachovávať saleziánske pravidlá a rehoľné sľuby v nových sťažených podmienkach.“

Keďže bol naň vydaný celoštátny zatykač, vybavil si falošné doklady na meno Jozef Ochaba. Dlhو sa mu darilo prechádzať pomedzi prsty ŠtB, no tá po ňom neustále snorila až ho spolu s tromi saleziánskymi klerikmi **7. septembra 1952 v Přerove** zatkla. Ostatných 12 členov z jeho skupiny zatkli v čase od septembra do decembra 1952. A samozrejme, že ich začali kruto mučiť.

Špecifikom **Macákovho procesu** je to, že v ňom figuruje ako jediný salezián a že vyneseniú rozsudku sa mu podarilo nakoniec vyhnúť. Začal sa „hrať“ na blázna a vyšetrovatelia mu to uverili. Sám neskôr povedal: „Mal som tú schopnosť, že som vedel plakať, kedy som chcel.“ A čo mu pomohlo nevzdať sa a vydržať v povolani? **Jeho odkaz je:** „Cez všetko sa dá premodliť.“

Proces Bokor a spol.

Vtedajšieho provinciála saleziánov dona Jozefa Bokora (1897 – 1968) hneď po Barbarskej noci izolovali od ostatných saleziánov. Aktivít na „prežitie“ saleziánskej spoločnosti sa ujali iní saleziáni. Mnohí z nich boli práve tajne vysvätení. Robili to tajne, ale predsa sa len niečo na povrch dostalo. A keď v pastoračných aktivitách neprestávali, totalitná mašinéria a jej poskokovia ich dolapili a spustili proces **Bokor a spol.**

Komunistom v ňom išlo najmä o zastrašenie rehoľníkov a zdiskreditovanie ich činnosti. Proces bol „realizovaný“ po roku 1953 a od ostatných sa líšil tým, že medzi obvinenými figurujú iba šiesti saleziáni, nijakí laici alebo ich pomocníci.

Ako sa vyjadril **don Alojz Masný** (1928 – 2016): „V procese boli zastúpené všetky zložky saleziánov – provinciál, profesor, kňaz, formátor, klerik,... Súd nám uložil tresty, ktoré vraj zaručujú „možnosť našej nápravy“. Bokor dostal 4 roky, Valábek 6 rokov, Beňo 3 roky, Mikes 1,5 roka a ja 1,5 roka. Žilku tak zmlátili, že na následky čoskoro zomrel.“

Rozsudok bol vynesený po **smrti Stalina a Gottwalda**. Ich prekvapujúci koniec v roku 1953 spôsobil to, že tresty už neboli také vysoké ako predtým. Ba konečný výrok súdu bol až v roku 1956, lebo komunisti mali obavu, ako dopadne „kontrarevolúcia“ v Maďarsku. Báli sa, že ak zvíťazia protikomunistické sily a revolúcia preskočí aj do Československa, či „nebudú vešať aj ich“.

Keď však rebélie v Maďarsku bola sovietsmi krvavo potlačená, prokurátor ihneď žiadal pre saleziánov vyššie tresty. A saleziáni išli do basy tak či tak. Hlavným **cieľom prípadu Inšpektor** bolo pozatýkať aktívnych saleziánov a obmedziť tak ich vplyv na mládež.

Proces s donom Rompfom

Nuž a nesmieme zabudnúť ani na súdny proces s **donom Mathiasom Rompfom** (1943 – 2022), ktorý sa odohral v roku 1981. Jeho príbeh bol v skratke takýto: V osemdesiatych rokoch minulého storočia v spoločnosti nastali časy „normalizácie“. Teda zo strany vlády a jej posluhovačov sa všetko chcelo dať do pôvodnej komunistickej „normy“ a formy. Avšak saleziáni sa v „dubčekovských“ rokoch nadýchli a v nasledujúcich rokoch spustili masívny apoštolát. Prestávali mať strach a pustili sa aj do rizikových podujatí.

Don Rompf bol aktívny medzi rómskymi mladíkmi. Na apoštolát použil bratislavský byt, v ktorom býval spolu s inými saleziánmi. Nuž ale kde je mládež, tam je aj hluk. Jeho činnosť vyšla najavo, bol zavretý a obžalovaný, že „*cieľavedome združoval okolo seba maloleté deti cigánskeho pôvodu a krivil ich myslenie náboženskou ideológiou*“.

Okresný súd mu napařil dva roky nepodmienečne. Krajský súd mu to po „zásahu“ Rompfovej matky, ktorá písala listy krížom krážom a zburcovala za oslobodenie syna skoro pol republiky, znížil na osem mesiacov. Tie si don Mathias **vo väzení v Sučanoch** aj odsedel. A ako sa vyjadril: „*Stretol som tu mnohých Rómov a v kontakte s nimi mi tentoraz štát už nemohol zabrániť.*“ Aký paradox: za apoštolát medzi Rómami dostal basu a v base mohol medzi nimi v apoštoláte pokračovať.

ŠtB otravovala životy aj ďalších saleziánov. Na výsluchy boli pravidelne predvolávaní Andrej Dermek, Mirko Kysela, Juraj Kaščák, Jožko Šebo, Alojz Špaldoň, Jožko Sobota a ďalší. **Don Sobota** (1928 – 2020), ktorého kvôli apoštolátu v roku 1975 vyhodili z pozície profesora z gymnázia v Námestove, sa vyjadril, že: „*ŠtB mala celé mesto rozparcelované. Každú časť sledoval nejaký tajný a dával o tom vedieť svojim nadriadeným. Ja som mal stále s nimi čo do činenia.*“

Život vyžadoval mať pevnú vieru

Skúsme teda zhrnúť, čo sa medzi saleziánmi odohralo cez toto brutálne komunistické obdobie. Oslava **25. výročia príchodu saleziánov na Slovensko** v roku 1949 bolo plná

povojnových nádejí, ale aj tušenia čohosi temného. Vyše 280 saleziánov zabezpečovalo chod deviatich oratórií, do ktorých chodili tisícky mladých ľudí, v konviktoch bolo vyše 600 študentov, v siedmich farnostiach sa slúžilo desaťtisícim veriacich.

Saleziáni vyučovali náboženstvo na školách, kázali ľudové misie v desiatkach farností, vydávali časopisy *Saleziánske zvesti* a *Mládež a misie*. Fandilo im a podporovalo ich obrovské množstvo dobrodinčov. No o necelý rok z tohto diela zostali iba trosky.

Don Štefan Sandtner (1916 – 2006), ktorý bol po Nežnej revolúcii šéfredaktorom časopisu Don Bosco dnes spočítal, že: „*Počas totality bolo odsúdených viac ako 40 saleziánov a počet rokov, na ktoré boli odsúdení dosiahol vyše 400.*“

Nezlomení, posilnení!

Keď sa „aktívne jadro“ saleziánov začiatkom sedemdesiatich rokoch vracalo z väzení, bratia mali skúsenosti s prežitím **v tých najťažších podmienkach**. Vedeli, čo od komunistov čakať, kde „uhnúť“ a kde duchovne udrieť. Poznať nepriateľa je pre súboj s ním veľká výhoda. Saleziáni boli ukutí ich tyraniou, duchovne spevnili a nevzdávali to. V apoštoláte pokračovali, avšak iným spôsobom.

Tajní mali podrobne zmapovanú činnosť aj **mladšej generácie saleziánov**. A ako po Nežnej revolúcii vysvitlo, komunisti pripravovali nové procesy. Išlo však už o márnú snahu. Saleziáni sa totiž naučili nielen nevzdávať sa, ale už sa aj nebáť.

Ich **duch nezanikol**, postupne ožíval, naberal na sile, ba chytil nové nadšenie. A o prebudenie tohto nadšenia za dona Bosca a mladých stále ide.